

Jakub Szymkowiak

Wydział Biologii

Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Kierunek studiów: Biologia

Nr albumu: 331283

Specjalność: Ekologia i Zarządzanie Zasobami Przyrody

Hierarchia dominacji u psów.

Praca licencjacka

wykonana w Zakładzie Zoologii

Systematycznej

Instytutu Biologii Środowiska

Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza

w Poznaniu

pod kierunkiem Pani dr Ewy Zgrabczyńskiej

Praca ta nie powstałaby,
gdyby nie zaangażowanie
Pani dr Ewy Zgrabczyńskiej,
której za wszelkie cenne rady i wskazówki,
oraz poświęcony czas – serdecznie dziękuję!

Spis treści

1. STRESZCZENIE	4
2. WSTĘP	4
2.1 SYSTEMATYKA I CHARAKTERYSTYKA PSOWATYCH	5
2.2 DOMINACJA U PSÓW	5
2.3 CHARAKTERYSTYKA BADANYCH RAS PSÓW	8
2.4 METODY BADAŃ	10
3. ANALIZA I INTERPRETACJA WYNIKÓW	13
3.1 ANALIZA OGÓLNA	14
3.2 ANALIZA BEHAWIORU POSZCZEGÓLNYCH OSOBNIKÓW	21
4. ANALIZA ETOGRAMÓW	24
4.1 ETOGRAM PSA AMBER	24
4.2 ETOGRAM SUKI ADANE	25
4.3 ETOGRAM SUKI BETI	26
4.4 ETOGRAM SUKI SPEEDY	27
4.5 ETOGRAM SUKI ARYA	28
4.6 ETOGRAM SUKI BALTA I PSA HAPPY WOLF	29
5. DYSKUSJA	30
6. KONKLUZJE	34
BIBLIOGRAFIA	34

1. Streszczenie

Dominacja jest współcześnie terminem bardzo szeroko stosowanym przy opisie behawioru, często w kontekście agresji. Nierzadko w literaturze popularnonaukowej pojęciem tym próbuje opisywać się pojedynczego osobnika.

W pracy tej, każdorazowo pisząc o dominacji ma się na myśli relację jaka wywiązuje się pomiędzy dwoma psami bądź grupą psów, pewien wzór zachowania o charakterze agonistycznym, zgodnie z aktualnie panującymi trendami ujmowania dominacji.

Badania prowadzone były w dwóch okresach obserwacyjnych, na dwóch grupach badawczych, które każdorazowo składały się z 6 psów rasy czechosłowacki wilczak i saarlooswolfhond. Metodą obserwacji bezpośrednich notowano wszystkie zachowania socjalne i niesocjalne do jakich dochodziło pomiędzy psami. Łączny czas obserwacji, dla obydwu okresów badawczych wyniósł 30h, podczas których zaobserwowano n=2579 zachowań (odpowiednio n=1275 i n=1304 dla okresu I i II).

Zaobserwowano większość zachowań socjalnych charakterystycznych dla psów. Po wykonaniu analizy stwierdzono, że w badanych grupach psów nie można wyróżnić liniowej hierarchii dominacji, co potwierdza zdanie znacznej części badaczy o tym, że błędem jest przenoszenie systemów socjalnych występujących w watahach wilków na grupy psów. Otrzymane wyniki zdają się potwierdzać pogląd o dynamizmie dominacji i jej skłonności do zmiany formy w obliczu zasobów szczególnie atrakcyjnych, bądź takich, którymi zainteresowani są tylko niektórzy członkowie grupy.

Ponadto, przeprowadzone badania wykazały różnice w przyjmowaniu do grupy szceniąt w zależności od ich płci.

2. Wstęp

2.1 Systematyka i charakterystyka psowatych

Psowate (*Canidae*) to rodzina ssaków należąca do rzędu drapieżnych (*Carnivora*) (Wilson i Reeder, 2005). Obecnie do rodziny tej zalicza się ponad 30 żyjących współcześnie gatunków ssaków lądowych. Psowate rozprzestrzenione są na wszystkich kontynentach z wyłączeniem Antarktydy, w Polsce reprezentowane są przez 4 gatunki – wilka szarego (*Canis lupus*), lisa pospolitego (*Vulpes vulpes*), jenota (*Nyctereutes procyonoides*), oraz psa domowego (*Canis lupus f. familiaris*) (Wilson i Reeder, 2005). Na podstawie badań z zakresu genetyki i embriologii dowiedziono, że pies domowy w rzeczywistości należy do tego samego gatunku, co wilk szary, a różnica w sekwencji DNA zarówno jądrowego, jak i mitochondrialnego jaka pomiędzy nimi występuje nie przekracza nigdy 0,2%. Psowate to średniej wielkości ssaki, wśród których najmniejszy przedstawiciel – fenek (*Vulpes zerda*) osiąga 30-40cm długości ciała, oraz 0,8-1,5kg wagi, a największy – wilk szary osiąga do 130cm długości ciała (bez ogona), oraz do 75kg wagi (Allaby, 1999). Charakterystyczne dla psowatych jest uzębienie typu tnąco-kruszącego, z dobrze rozwiniętymi kłami i łamaczami. Żywią się przede wszystkim upolowanymi przez siebie zwierzętami, również padliną (Allaby, 1999). Dominującymi zmysłami są węch i słuch. Psowate są aktywne zarówno dniem, jak i nocą, żyją przeważnie w grupach do kilkunastu osobników, rzadko tworzą pary monogamiczne (Allaby, 1999). Większość gatunków psowatych znajduje się w Czerwonej Księdze Gatunków Zagrożonych (IUCN, 2010).

2.2 Dominacja u psów

Termin dominacja jest szeroko używany do opisu behawioru, najczęściej w kontekście agresji (Bradshaw i inni, 2009). Terminem tym określa się również relację jaka występuje pomiędzy osobnikami, a często błędnie (zwłaszcza w literaturze popularnonaukowej, poradnikach dotyczących behawioru psów) próbuje opisać się w ten sposób pojedynczego osobnika. Niekiedy w granicach definicji dominacji umiejscawiany jest nie tyle rodzaj interakcji występującej pomiędzy dwoma psami, a motywacja do tej interakcji. Szczególnie błędnym wydaje się być kojarzenie dominacji z agresją, gdyż jak pokazują liczne badania,

sama dominacja nie jest bezpośrednio skorelowana z zachowaniami agresywnymi prezentowanymi przez danego osobnika (Shepherd, 2002; van Kerkhove, 2004; Eaton, 2007). W klasycznym, etologicznym podejściu do dominacji, jest ona wzorem zachowania agonistycznego pomiędzy dwoma osobnikami, scharakteryzowanym przez preferowanie jednego na rzecz mniejszego zysku drugiego. Ten, który odnosi większy zysk nazywany jest dominantem, ten którego zysk jest mniejszy – osobnikiem podporządkowanym (Drews, 1993).

Dominacja zatem, jest rodzajem relacji jaka wywiązuje się pomiędzy dwoma psami, jednakże w chwili, gdy tworzą one grupę, nie ma podstaw, aby uważać, że nie wywiązuje się ona pomiędzy każdym osobnikiem wchodzącym w skład grupy, a który to osobnik pozostaje w kontaktach socjalnych z pozostałymi członkami tej grupy. Tworzy się tym samym swoisty system socjalny i w takim kontekście termin dominacji i hierarchii dominacji będzie stosowany w tej pracy.

Niektórzy badacze wychodząc z założenia, że pies i wilk są ze sobą spokrewnione, uznają że hierarchia dominacji jaka występuje u obu tych gatunków jest taka sama (Scherman i inni, 1996; Lindsay, 2000; Feddersen-Petersen, 2007). Drogi ewolucyjne psa i wilka rozeszły się stosunkowo dawno temu, bo w okresie paleolitu górnego, czyli około 15 tysięcy lat temu, a tak długi okres w ewolucji psów wprowadził u nich nie tylko zmiany w morfologii, lecz również w zachowaniu (Coppinger, 2001). Błędny jest zatem bezwarunkowe przenoszenie poprzez analogię układów hierarchicznych występujących w watach wilków na grupy psów.

Hierarchia dominacji u psów zamieszkujących domostwa jest słabiej zaznaczona (van Kerkhove, 2004) niż to ma miejsce w przypadku psów dziko żyjących. W tym drugim przypadku psy tworzą wyraźne, spójne grupy społeczne składające się często z osobników blisko ze sobą spokrewnionych, które agresywnie bronią swoich terytoriów (Pal i inni, 1998, 1999; Pal 2003, 2005). Grupy te z pozoru przypominają swym zachowaniami socjalnymi wilki, jednakże mają odmienny behawior seksualny. Suki adorowane są przez wielu (aż do 8- Pal i inni, 1999) samców, którzy konkurują ze sobą o kopulacje. Częste są kopulacje z wieloma osobnikami, co jest znikomym zjawiskiem u wilków (Schotte i Ginsburg, 1987; Packard, 2003). W obserwowanych grupach wilków, mioty pochodzące od par, których nie tworzyli dominujący samiec i dominująca samica były zabijane (Packard, 2003), czego nie zaobserwowano u psów (Pal i inni, 1999). Można zatem przypuszczać, że rozmnażanie u psów tworzących dziko żyjące grupy nie jest kontrolowane przez hierarchię.

Interesującym zjawiskiem jest samo kreowanie się hierarchii dominacji u psów. W kontaktach ze stałymi elementami otoczenia, w zachowaniach zrytualizowanych, hierarchia dominacji wydaje się być raczej stabilna, jednakże nie musi taka pozostać przez całe życie członków grupy (Bradshaw i inni, 2009). W przypadku kontaktu z okazjonalnie pojawiającymi się zasobami, dominacja ustala się tylko pomiędzy osobnikami zainteresowanymi danymi zasobami – zależy więc od kontekstu (Bradshaw i inni, 2009). Stosunkowo rzadko zdarza się, ażeby osobnik uznawany za dominanta wypracowywał sobie swoją pozycję na drodze fizycznych potyczek. Częstszym zjawiskiem jest to, gdy rola dominanta zostaje przydzielona i niejako nadana „z dołu” przez pozostałe osobniki (Langbein i Puppe, 2004). Badania i analizy przeprowadzone przy pomocy algorytmów wykorzystujących teorię gier pokazały, że osobniki częściej wygrywające to osobniki starsze i większe, a cechy te miały znaczący wpływ na „styl gry” jakim się posługiwały (Bauer, 2007).

Zrytualizowane postawy dominacji i zachowania submisyjne są subtelne i polegają raczej na wzajemnym uznaniu, niż na przemocy fizycznej. Hamowanie zachowań agonistycznych osobników podporządkowanych zapewnia brak jawnej agresji wewnątrz grupy, gdyż spory rozstrzygać może dominant, nie powodując tym samym konfliktów pomiędzy poszczególnymi osobnikami (Drews, 1993). Zatem psy odnoszą wymierne korzyści z tworzenia układów socjalnych opartych na dominacyjnych interakcjach ich członków. Dominacja zależy więc nie tylko od charakteru samego osobnika, co w znacznym stopniu od kontekstu sytuacji, w jakim doszło do spotkania z drugim osobnikiem. Można więc przypuszczać, że właśnie z tego powodu badania przeprowadzone na szczeniętach pokazały, że nie da się przewidzieć, który z nich będzie w przyszłości dominantem (Diederich i Giffroy, 2006).

Hierarchia dominacji u psów nie wpisuje się w konwencjonalne modele, nie jest również pewnym w jaki sposób psy utrzymują hierarchię (Bradshaw i inni, 2009). Można więc przypuszczać, że w ewolucji układów socjalnych psów dużą rolę odegrała ich domestykacja. Zdaniem niektórych, hierarchia dominacji jest przydatna tylko dla obserwatora, a psy nie są jej świadome (Bernstein, 1981), jednakże aktualne badania wyraźnie pokazują, że większość socjalnych kręgowców (*Vertebrata*), nie tylko naczelne (*Primates*) mają zdolność wnioskowania relacji socjalnych, zatem można być niemal pewnym, że psy jako zwierzęta relatywnie rozwinięte kognitywnie również taką zdolność, a co za tym idzie świadomość relacji posiadają (Sapolsky, 2005; Rooney i Bradshaw, 2006).

Trudności w interpretacji i opisie psych systemów socjalnych może dostarczać ich dynamizm, a więc zależność wyników spotkań, od kontekstów występujących w danej sytuacji, w której

osobniki wchodzą ze sobą w socjalne interakcje, jak również różnice w zdolności do tworzenia układów hierarchicznych wśród poszczególnych ras (Mertens, 2004; Feddersen-Petersen, 2007).

2.3 Charakterystyka badanych ras psów

Czechosłowacki wilczak (Ceskoslovensky vlcak), to pochodząca z dawnej Czechosłowacji rasa psów służbowych, w klasyfikacji FCI zaliczana do Grupy 1 – Psów pasterskich i zaganiających (FCI, wzorzec nr 332).

Po raz pierwszy eksperymentalnego skojarzenia owczarka niemieckiego z wilkiem karpackim dokonano na terenach ówczesnej Czechosłowacji w roku 1955. Eksperyment prowadzono do roku 1965, a po jego zakończeniu opracowano plan hodowli nowej rasy (FCI, wzorzec nr 332). Pierwotnym celem, jaki stawiał przed sobą twórca rasy – Karel Hartl, było wyhodowanie użytkowego psa na potrzeby straży granicznej. Psy te charakteryzować miały się dużą wytrzymałością, wytrwałością, oraz czujnością. Ostatecznie rasa ta uznana została w roku 1982 przez Zarząd Czechosłowackiego Stowarzyszenia Hodowców (FCI, wzorzec nr 332).

Czechosłowacki wilczak jest psem o konstrukcji mocnej, wzroście powyżej średniego i sylwetce wpisującej się w plan prostokąta. Charakterystyczny ruch, budowa i sierść niejednokrotnie do złudzenia przypominają wilka (FCI, wzorzec nr 332).

Wilczak jest psem bardzo aktywnym, wytrzymałym, odpornym na niesprzyjające warunki zewnętrzne, o żywym temperamencie. Szybko reaguje na bodźce dostarczane mu przez otoczenie, jest przy tym pewny siebie, o silnym, dominującym charakterze, nieustraszony, lecz łagodny. Rasa uchodzi za bezgranicznie oddaną swemu panu, o wszechstronnych walorach użytkowych (FCI, wzorzec nr 332).

Saarlooswolfhond (Wilczak Saarloosa), to rasa psów do towarzystwa pochodząca z Holandii, należąca w klasyfikacji FCI podobnie jak czechosłowacki wilczak do Grupy 1 – Psów pasterskich i zaganiających (FCI, wzorzec nr 311).

Twórcą rasy był Leendert Saarloos (1884-1969), który wychodząc z założenia, że psy stały się zbyt uczłowieczone, postanowił przywrócić cechy naturalne owczarkom niemieckim. W tym celu, w roku 1932 dokonał pierwszego kojarzenia owczarka niemieckiego z wilczycą pochodzącą z syberyjskiego podgatunku wilka europejskiego. Następnie kojarzył suki

mieszkańców z ich własnym ojcem tworząc w ten sposób populację wyjściową, której dalsza selekcja doprowadziła do powstania nowej rasy – wilczaka europejskiego. Początkowo psy te były wykorzystywane użytkowo, jako przewodnicy osób niewidomych, jednakże z czasem wzrost wilczej krwi w populacji spowodował zanik cech niezbędnych do tego typu pracy, powstała rasa psów posiadająca cechy zwierzęcia dziko żyjącego, lecz pozbawionego walorów użytkowych. Ostatecznie rasa uznana została w roku 1975 pod nazwą wilczak Saarloosa (FCI, wzorzec nr 311).

Saarlooswolfhond jest psem o budowie mocnej, harmonijnej, który swym wyglądem zewnętrznym, sierścią i ruchem przypomina wilka (FCI, wzorzec nr 311).

Wilczak Saarloosa to pies o dużym temperamencie, pełen energii, jednocześnie niezależny i dumny. Jest oddany swemu panu, jednakże nie ma poddańczej natury, posłuszny tylko względem przewodnika, który darzy go uczuciem i wyjątkową cierpliwością. Charakterystyczną cechą tej rasy jest wrodzona nieufność i podejrzliwość wobec obcych. Psy te w nieznanym sytuacjach często ratują się ucieczką, jednakże nie jest to wada, a odziedziczona po wilku naturalna cecha charakteru psów tej rasy (FCI, wzorzec nr 311), o której potencjalni właściciele powinni wiedzieć i szanować ją.

Zarówno czechosłowackie wilczaki, jak i saarlooswolfhondy ze względu na swoje pochodzenie są psami o dużych skłonnościach do tworzenia hierarchicznych układów socjalnych, dzięki czemu doskonale sprawdzają się jako rasy modelowe, do badań nad hierarchią dominacji.

Fotografia obrazująca psa rasy czechosłowacki wilczak:

(Fot.1) Pies rasy czechosłowacki wilczak
(Amber Wolf z Peronówki, wł. Elżbieta Wojtko)

(Autor: Paulina Chachurska)

2.4 Metody badań

Dane były zbierane metodą obserwacji bezpośrednich. W protokołach obserwacyjnych notowano każde zachowanie socjalne, zarówno agonistyczne jak i submisyjne.

Obserwacje prowadzono w dwóch okresach:

a) okres I – od 11 września, do 31 października 2009 roku – 15 godzin obserwacyjnych

b) okres II – od 13 grudnia 2009 roku, do 20 lutego 2010 roku – 15 godzin obserwacyjnych

Łączny czas obserwacji wyniósł 30 godzin.

W okresie I, grupę badawczą stanowiły psy:

a) Amber Wolf z Peronówki, czeskosłowacki wilczak, pies, 7 lat

b) Beti Wilk z Polskiego Dworu, czeskosłowacki wilczak, suka, 4 lata

c) Adane Jantarowa Wataha, czeskosłowacki wilczak, suka, 2 lata

d) Arya Jantarowa Wataha, czeskosłowacki wilczak, suka, 2 lata

e) Balta Jantarowa Wataha, czeskosłowacki wilczak, suka, 2,5 miesiąca

f) Baby Speedy Miraja, saarlooswolfhond, suka, 1 rok

W okresie II, grupę badawczą stanowiły psy:

a) Amber Wolf z Peronówki, czeskosłowacki wilczak, pies, 7 lat

b) Beti Wilk z Polskiego Dworu, czeskosłowacki wilczak, suka, 4 lata

c) Adane Jantarowa Wataha, czeskosłowacki wilczak, suka, 2 lata

d) Arya Jantarowa Wataha, czeskosłowacki wilczak, suka, 2 lata

e) Be Happy Wolf z Molu Es, saarlooswolfhond, pies, 2 miesiące

f) Baby Speedy Miraja, saarlooswolfhond, suka, 1 rok

Obydwie grupy badawcze stanowiły psy należące do hodowli psów rasowych - Jantarowa Wataha, której właścicielem jest Elżbieta Wojtko. Wszystkie psy na co dzień mieszkają wspólnie, w domu.

Podczas pierwszego okresu obserwacyjnego, badania prowadzone na zewnątrz, na obszarze łąk rogałińskich. Obserwacje w okresie drugim prowadzone były w domu, w którym mieści się hodowla.

Obserwowane zachowania socjalne zostały przedstawione w Tabeli 1.

(Tabela 1)

Rodzaj zachowania	Charakterystyka
Identyfikacja typu nos-nos	Rodzaj identyfikacji, w której psy kontaktowały się ze sobą poprzez zetknięcie nosami
Identyfikacja typu nos-ciało	Identyfikacja, w której psy kontaktowały się ze sobą poprzez zetknięcie nosa z inną częścią ciała drugiego psa
Identyfikacja typu nos-okolice analno-genitalne	Identyfikacja, w której psy kontaktowały się ze sobą poprzez zetknięcie nosa z okolicami analno-genitalnymi drugiego psa
Pielęgnacja socjalna	Zachowanie polegające na wzajemnej pielęgnacji
Wspólny odpoczynek	Odpoczynek, w którym udział brało każdorazowo przynajmniej 5 psów
Wspólny sen	Sen, w którym każdorazowo udział brało przynajmniej 5 psów
Atak	Zachowanie agonistyczne polegające na zaatakowaniu jednego z psów przez drugiego psa, bądź grupę psów
Ucieczka	Zachowanie polegające na ucieczce od kontaktu socjalnego z drugim psem
Unikanie	Zachowanie polegające na zaniechaniu kontaktu socjalnego zanim drugi pies podjął próbę kontaktu
Postawa grożąca	Postawa o charakterze agonistycznym wyrażająca się najczęściej wokalizacją w postaci warczenia, napiętą sylwetką, oraz sztywno trzymanym ogonem
Postawa obronna	Postawa o charakterze agonistycznym będąca odpowiedzią na postawę grożącą drugiego psa, bądź inny kontakt socjalny niechciany przez danego osobnika
Postawa podporządkowana	Postawa charakterze submisyjnym, wyrażająca się najczęściej przewróceniem na plecy i ukazaniem brzucha, niekiedy połączonym z wokalizacją, bądź lizaniem drugiego osobnika
Zachowania seksualne	Zachowania o charakterze seksualnym występujące pomiędzy psem, a suką
Podążanie	Zachowanie polegające na podążaniu przynajmniej 3 psów za jednym osobnikiem
Zabawa socjalna	Zachowanie polegające na zabawie poprzez wspólne gonitwy, przeciąganie przedmiotów, siłowanie się, etc.
Wspólne zerowanie	Zachowanie polegające na spożywaniu pokarmu wspólnie z całą grupą psów

Wyniki badań zaprezentowano w postaci wykresów sporządzonych w programie Microsoft Excel.

W programie Microsoft Excel wykonano również Test t-Studenta w celu oceny istotności statystycznej różnic występujących w etogramach pomiędzy I i II okresem badawczym. Jako wartość graniczną poziomu istotności przyjęto $p \leq 0.05$.

Sporządzono również etogramy dla każdego z osobników ukazujące najczęstsze kierunki prezentowanych przez niego zachowań.

Fotografia obrazująca postawę grożącą dwóch sук rasy czechosłowacki wilczak:

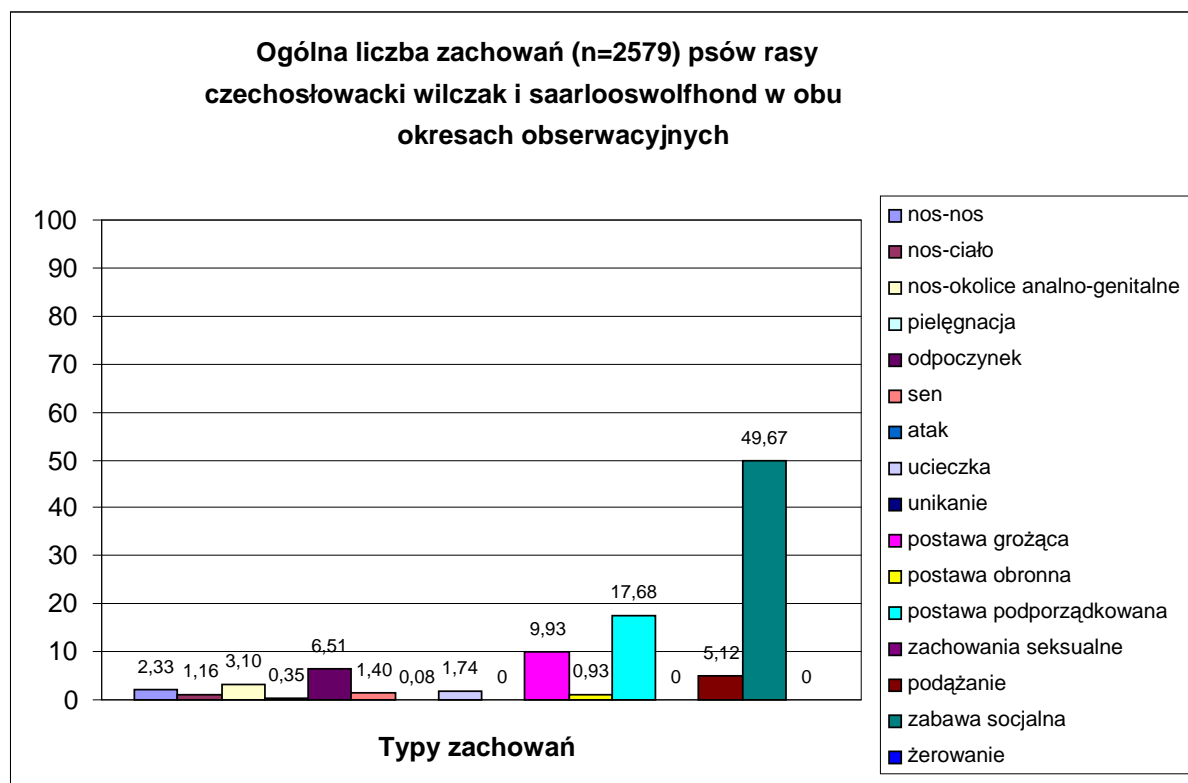
(Fot.2) Postawa grożąca prezentowana przez dwie suki rasy czechosłowacki wilczak (Adane Jantarowa Wataha i Beti Wilk z Polskiego Dworu, wł. Elżbieta Wojtko)

(Autor: Paulina Chachurska)

3. Analiza i interpretacja wyników

3.1 Analiza ogólna

Wykres prezentujący ogólną liczbę zachowań (n=2579) psów rasy czechosłowacki wilczak i saarlooswolfhond w obu okresach obserwacyjnych:

(Ryc.1)

W ciągu całego okresu badawczego, prawie połowę obserwowanych zachowań stanowiło zachowanie typu zabawa socjalna (Ryc.1).

Mniej licznie reprezentowane były zachowania w postaci postaw grożących i podporządkowanych (Ryc.1)

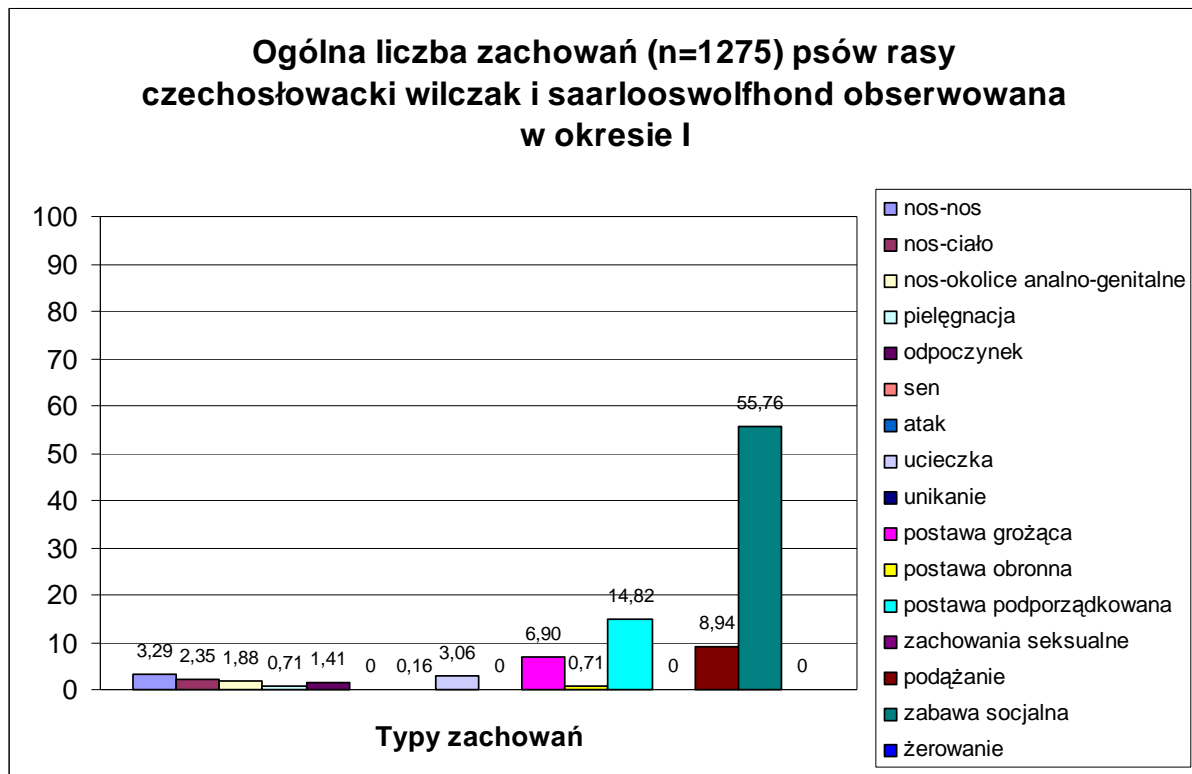
Kolejną grupę zachowań obserwowanych w podobnej liczbie były zachowania typu wspólny odpoczynek, oraz zachowanie typu podążanie (Ryc.1).

Poszczególne typy identyfikacji były obserwowane w podobnej liczbie, z nieznaczną dominacją identyfikacji typu nos-okolice analno-genitalne (Ryc.1).

Najrzadziej obserwowano zachowania typu ucieczka, sen, oraz zachowanie typu postawa grożąca i pielęgnację socjalną (Ryc.1).

Zachowaniami, których nie zaobserwowano w ogóle było żerowanie, unikanie, oraz zachowania seksualne.

Wykres prezentujący ogólną liczbę zachowań (n=1275) psów rasy czechosłowacki wilczak i saarlooswolfhond obserwowaną w I okresie obserwacyjnym:

(Ryc.2)

W I okresie obserwacji, zachowaniem najczęściej obserwowanym była zabawa socjalna, która stanowiła ponad połowę ogólnej liczby zachowań obserwowanych w tym okresie (Ryc.2).

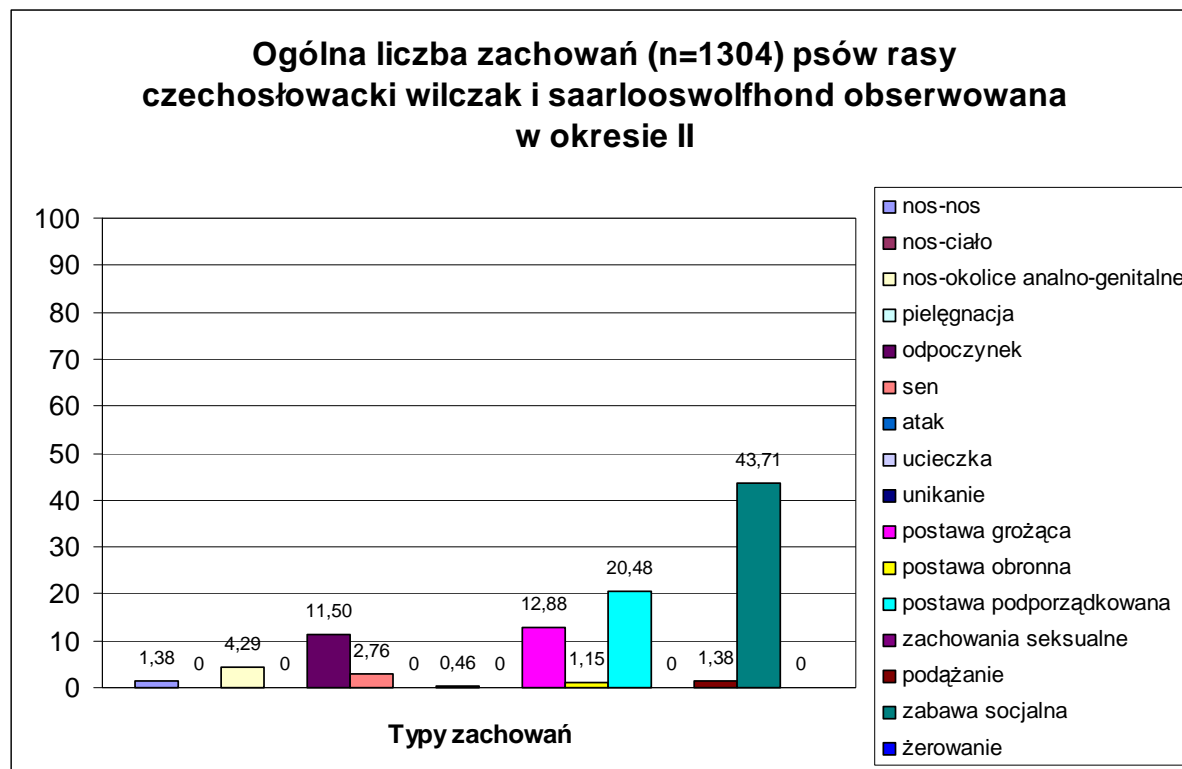
Mniej licznie obserwowano zachowanie typu postawa podporządkowana, postawa grożąca, oraz podążanie (Ryc.2).

Spośród typów identyfikacji najczęściej obserwowano identyfikację typu nos-nos, następnie nos-ciało, a najrzadziej identyfikację typu nos-okolice analno-genitalne (Ryc.2).

Do grupy zachowań obserwowanych w małej liczbie w okresie I należą ucieczka, wspólny odpoczynek, oraz pielęgnacja i postawa obronna. Najrzadziej obserwowano zachowanie typu atak (Ryc.2).

W okresie I nie zaobserwowano zachowań typu wspólny sen, unikanie, żerowanie oraz zachowań seksualnych.

Wykres prezentujący ogólną liczbę zachowań (n=1304) psów rasy czechosłowacki wilczak i saarlooswolfhond obserwowaną w II okresie obserwacyjnym:

(Ryc.3)

W okresie II najczęściej obserwowano zachowanie typu zabawa socjalna (Ryc.3). Nieco rzadziej obserwowano zachowanie typu postawa podporządkowana, oraz postawa grożąca (Ryc.3). Stosunkowo często obserwowano również zachowanie typu wspólny odpoczynek (Ryc.3). Spośród obserwowanych w tym okresie typów identyfikacji, zdecydowanie najczęściej obserwowano identyfikację typu nos-okolice analno-genitalne, rzadziej identyfikację typu nos-nos (Ryc.3). Nie zaobserwowano identyfikacji typu nos-ciało. Stosunkowo rzadko obserwowano zachowania typu wspólny sen, podążanie, oraz postawy grożące i zachowanie typu ucieczka (Ryc.3). Nie zaobserwowano zachowań typu pielęgnacja socjalna, atak, unikanie, wspólne żerowanie, oraz zachowań seksualnych.

Zachowanie typu zabawa socjalna najczęściej prezentowane było w I okresie badawczym i wyniosło ponad połowę (55,76%) ogólnej liczby zachowań z tego okresu (Ryc.2), podczas gdy w okresie drugim, zachowanie to stanowiło 43,71% ogólnej liczby zachowań (Ryc.3).

W odniesieniu do okresu II, w okresie I rzadziej obserwowano zachowania typu postawa podporządkowana, postawa grożąca i postawa obronna. Również zachowanie typu wspólny odpoczynek częściej obserwowane było w okresie II.

Spośród typów identyfikacji, identyfikację typu nos-nos częściej obserwowano w okresie I, natomiast identyfikację typu nos-okolice analno-genitalne zdecydowanie częściej obserwowano w okresie II. Identyfikację typu nos-ciało obserwowano tylko w okresie I.

W okresie I częściej obserwowano zachowanie typu ucieczka i podążanie.

W okresie I obserwowano zachowania typu atak i pielęgnacja socjalna, których nie obserwowano w okresie II, natomiast tylko w okresie II obserwowano zachowanie typu wspólny sen.

W żadnym z okresów badawczych nie obserwowano zachowań seksualnych, oraz zachowań typu żerowanie i unikanie.

Fotografie obrazujące zachowanie typu zabawa socjalna:

(Fot.3) Zabawa socjalna prezentowana przez grupę psów rasy czechosłowacki wilczak i saarlooswolfhond (Amber Wolf z Peronówki, Beti Wilk z Polskiego Dworu, Adane Jantarowa Wataha, Arya Jantarowa Wataha, Baby Speedy Miraja, wł. Elżbieta Wojtko)

(Autor: Paulina Chachurska)

(Fot.4) Zabawa socjalna prezentowana przez dwie suki rasy czechosłowacki wilczak i saarlooswolfhond (Arya Jantarowa Wataha i Baby Speedy Miraja, wł. Elżbieta Wojtko)

(Autor: Paulina Chachurska)

Wykres prezentujący ogólną liczbę zachowań obserwowaną u poszczególnych psów rasy czechosłowacki wilczak i saarlooswolfhond w okresie I (n=1275):

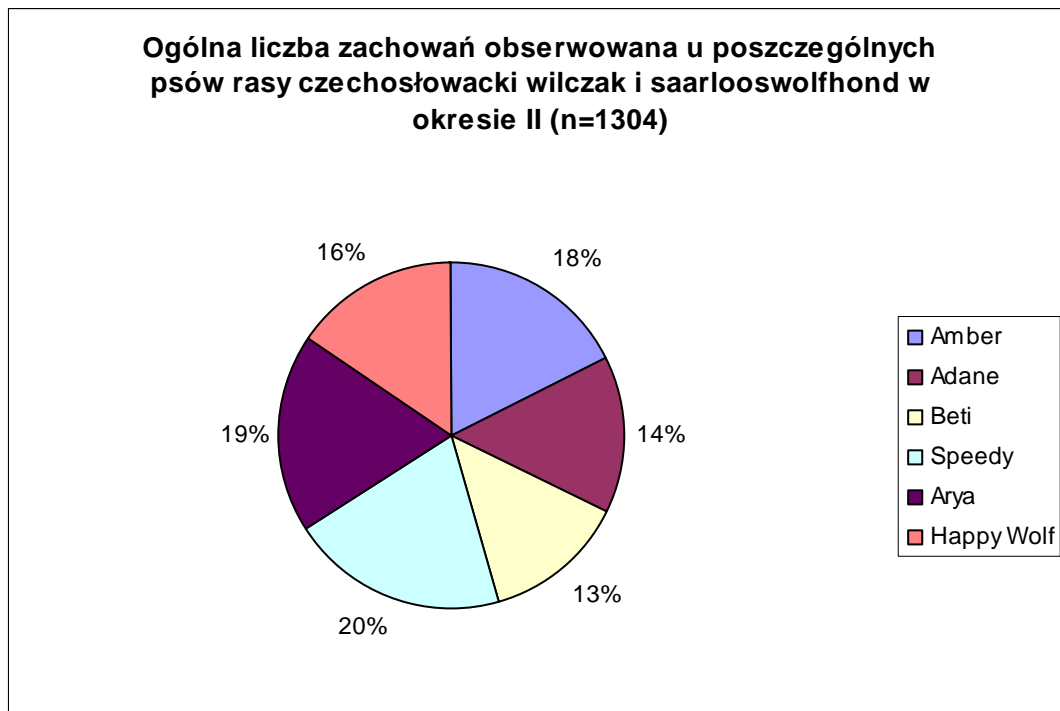
(Ryc.4)

Spośród wszystkich psów, najbardziej aktywna socjalnie w I okresie badawczym była Speedy (Ryc.4)

Aktywnością socjalną na takim samym poziomie wykazały się Beti i Arya (Ryc.4).

Mniej aktywna była Adane, oraz Amber, a najmniej aktywna socjalnie była najmłodsza w grupie Balta (Ryc.4).

Wykres prezentujący ogólną liczbę zachowań obserwowaną u poszczególnych psów rasy czechosłowacki wilczak i saarlooswolfhond w okresie II (n=1304):

(Ryc.5)

W II okresie badawczym najbardziej aktywna socjalnie była Speedy (Ryc.5). Mniej aktywna była Arya, oraz Amber (Ryc.5). Nieco mniejszą aktywnością wykazał się najmłodszy w grupie Happy Wolf, a za nim na podobnym poziomie Adane i Beti (Ryc.5).

Zarówno w pierwszym, jak i w drugim okresie badawczym, najbardziej aktywna socjalnie była Speedy, choć w drugim okresie obserwacji, różnica w ilości prezentowanych zachowań przez Speedy w odniesieniu do następnego w kolejności psa jest nieznaczna i wynosi 1% (Ryc.4, Ryc.5).

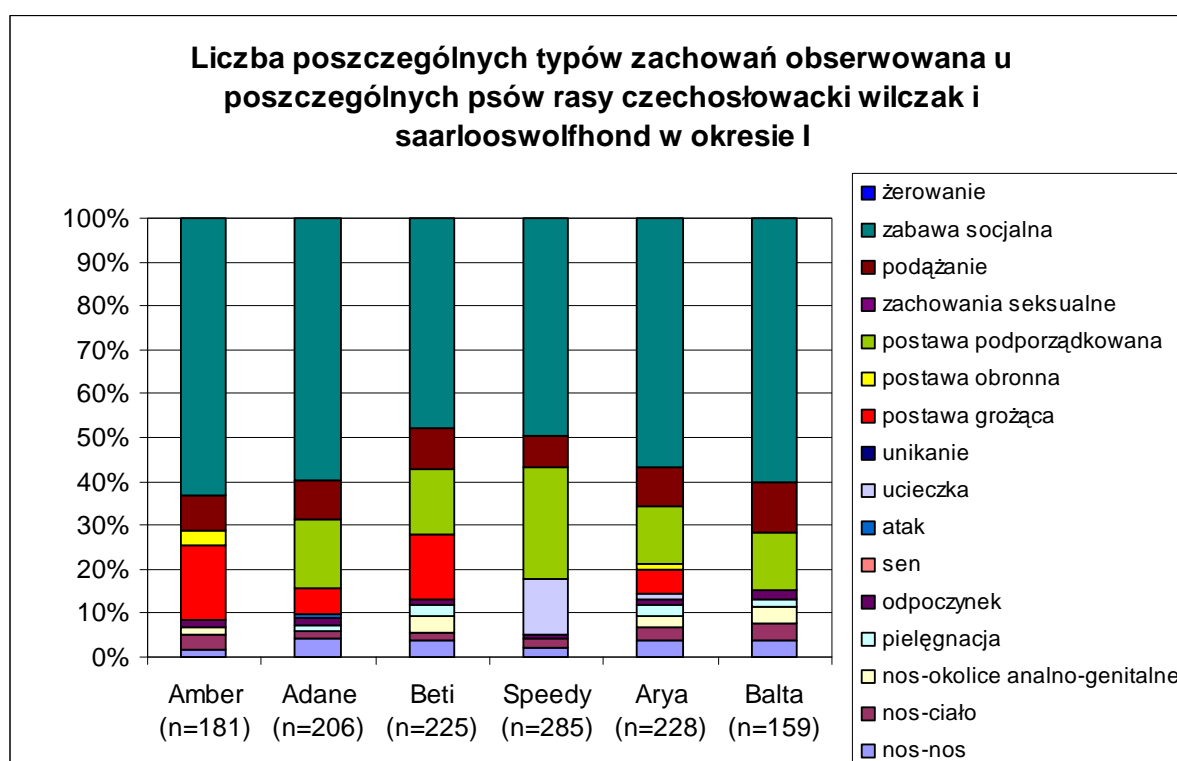
W I okresie badawczym, po Speedy największą aktywnością wykazały się Arya i Beti, podczas gdy w II okresie prowadzenia obserwacji aktywność Arya nie zmieniła się, aktywność Beti zmalała powodując, iż w okresie II była osobnikiem najmniej aktywnym socjalnie (Ryc.4, Ryc.5).

W II okresie badawczym aktywność Adane nieznacznie spadła, natomiast aktywność socjalna Ambera wzrosła (Ryc.4, Ryc.5).

W I okresie badawczym najniższą aktywność socjalną reprezentowała najmłodsza w grupie Balta, podczas gdy w okresie II, najmłodszy w grupie Happy Wolf wykazał się umiarkowaną aktywnością socjalną (Ryc.4, Ryc.5).

3.2 Analiza behawioru poszczególnych osobników

Wykres obrazujący liczbę poszczególnych typów zachowań, które były obserwowane u poszczególnych psów rasy czechosłowacki wilczak i saarlooswolfhond w I okresie prowadzenia badań:

(Ryc.6)

W okresie I u wszystkich psów zachowaniem prezentowanym najczęściej była zabawa socjalna. Wyłączając Beti i Speedy, zabawa socjalna stanowiła każdorazowo ponad 50% zachowań obserwowanych u poszczególnych psów (Ryc.6).

Zachowanie typu podążanie najczęściej prezentowały Beti, Speedy i Arya, najrzadziej Amber (Ryc.6).

Postawa podporządkowana zdecydowanie najczęściej obserwowana była u Speedy, w mniejszym stopniu u Adane, Beti i Arya, najrzadziej u Balty. Postawa podporządkowana nie została zaobserwowana u Ambera (Ryc.6).

Postawa obronna była obserwowana u Ambera i Arya, przy czym liczba obserwacji tego typu postawy u Ambera była dwukrotnie wyższa niż u Arya (Ryc.6).

Postawę grożącą najczęściej prezentował Amber, oraz Beti, najrzadziej Adane i Arya (Ryc.6).

Postawy grożącej nie zaobserwowano u Speedy i Bałty (Ryc.6).

Zachowanie typu ucieczka najczęściej prezentowała Speedy, obserwowano je również u Arya. Pozostałe psy nie prezentowały zachowania tego typu (Ryc.6).

Atak został zaobserwowany dwukrotnie i w obu przypadkach dotyczył Adane atakującej Beti (Ryc.6).

Zachowanie typu wspólny odpoczynek obserwowane było w takiej samej ilości u wszystkich psów (Ryc.6).

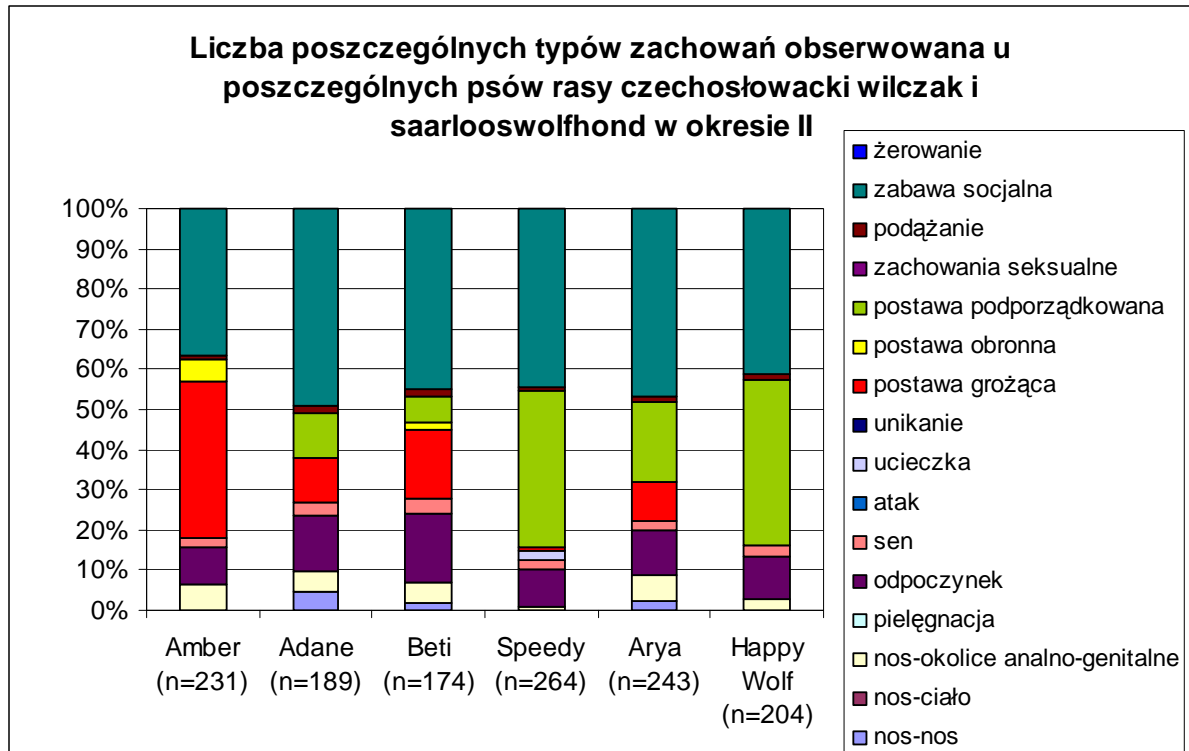
Pielęgnację socjalną zaobserwowano u Adane, Beti, Arya i Bałty, przy czym Beti i Arya prezentowały je dwukrotnie częściej niż pozostałe suki (Ryc.6).

Identyfikację typu nos-nos najczęściej obserwowano u Adane, Beti i Arya, rzadziej u Speedy i Bałty, a najrzadziej u Ambera (Ryc.6).

Zachowanie typu identyfikacja nos-ciało w takiej samej liczbie obserwowano u Ambera, Speedy, Arya i Bałty, a dwukrotnie rzadziej u Adane i Beti (Ryc.6).

Identyfikacja typu nos-okolice analno-genitalne najczęściej obserwowana była u Beti, nieco rzadziej u Arya i Bałty. Identyfikacji tego typu nie obserwowano u Adane i Speedy (Ryc.6).

Wykres obrazujący liczbę poszczególnych typów zachowań, które były obserwowane u poszczególnych psów rasy czechosłowacki wilczak i saarlooswolfhond w II okresie prowadzenia badań:

(Ryc.7)

W II okresie badawczym, zachowanie typu zabawa socjalna najczęściej prezentowane było przez Arya i Speedy, nieco mniej przez Adane, a najrzadziej przez Ambera, Beti i Happy Wolf (Ryc.7).

Podążanie było obserwowane u wszystkich psów w takiej samej liczbie zachowań (Ryc.7).

Postawę podporządkowaną najczęściej obserwowano u Speedy, rzadziej u Happy Wolf i Arya, a najrzadziej u Adane i Beti. Zachowania tego typu nie obserwowano u Ambera (Ryc.7).

Postawę obronną obserwowano u Ambera i Beti, przy czym u Beti czterokrotnie rzadziej (Ryc.7).

Postawę grożącą zdecydowanie najczęściej prezentował Amber, rzadziej Beti, na podobnym poziomie Arya i Adane, a najrzadziej Speedy. Tego typu postawy nie zaobserwowano u Happy Wolf (Ryc.7).

Zachowanie typu ucieczka obserwowano wyłącznie u Speedy (Ryc.7).

Wspólny sen obserwowany był w takiej samej liczbie zachowań u wszystkich psów (Ryc.7).

Zachowanie typu wspólny odpoczynek najczęściej prezentowane było przez Beti. Rzadziej obserwowano je u Adane i Arya, a najrzadziej u Speedy, Ambera i Happy Wolf (Ryc.7).

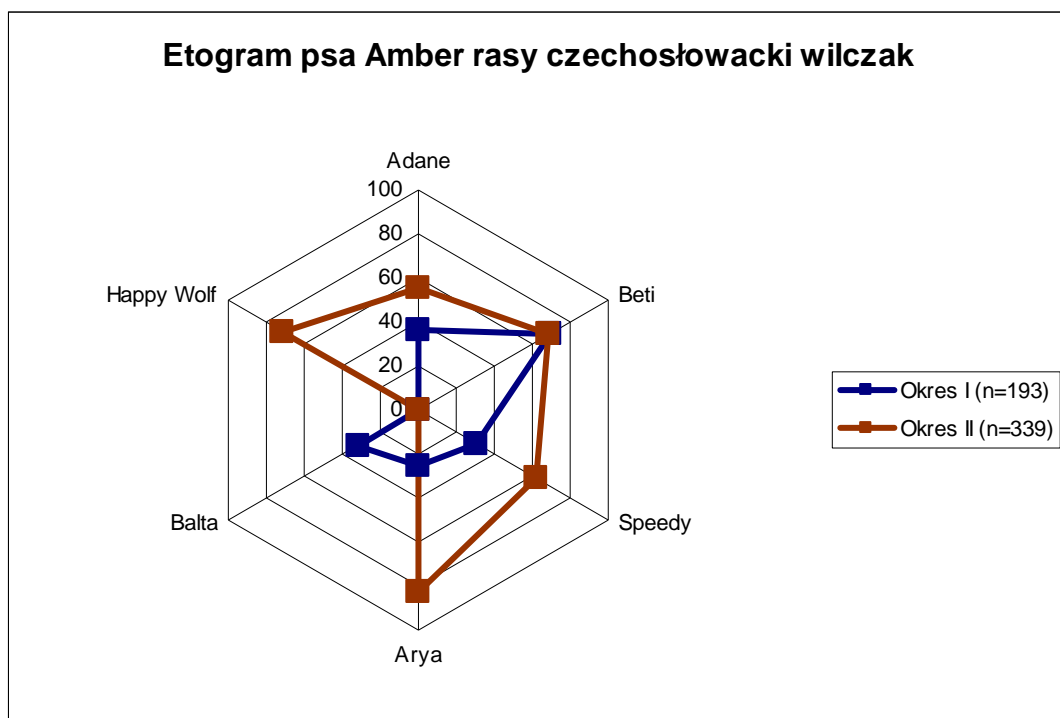
Identyfikacja typu nos-nos obserwowana była najczęściej u Adane, rzadziej u Arya i Beti. U pozostałych psów identyfikacji tego typu nie obserwowano (Ryc.7).

Identyfikację typu nos-okolice analno-genitalne najczęściej prezentowały Amber i Arya, rzadziej Adane i Beti, a najrzadziej Speedy i Happy Wolf (Ryc.7).

4. Analiza etogramów

4.1 Etogram psa Amber

Etogram psa Amber rasy czeskosłowacki wilczak obrazujący kierunki prezentowanych przez niego zachowań w I (n=193) i II (n=339) okresie badawczym:

(Ryc.8)

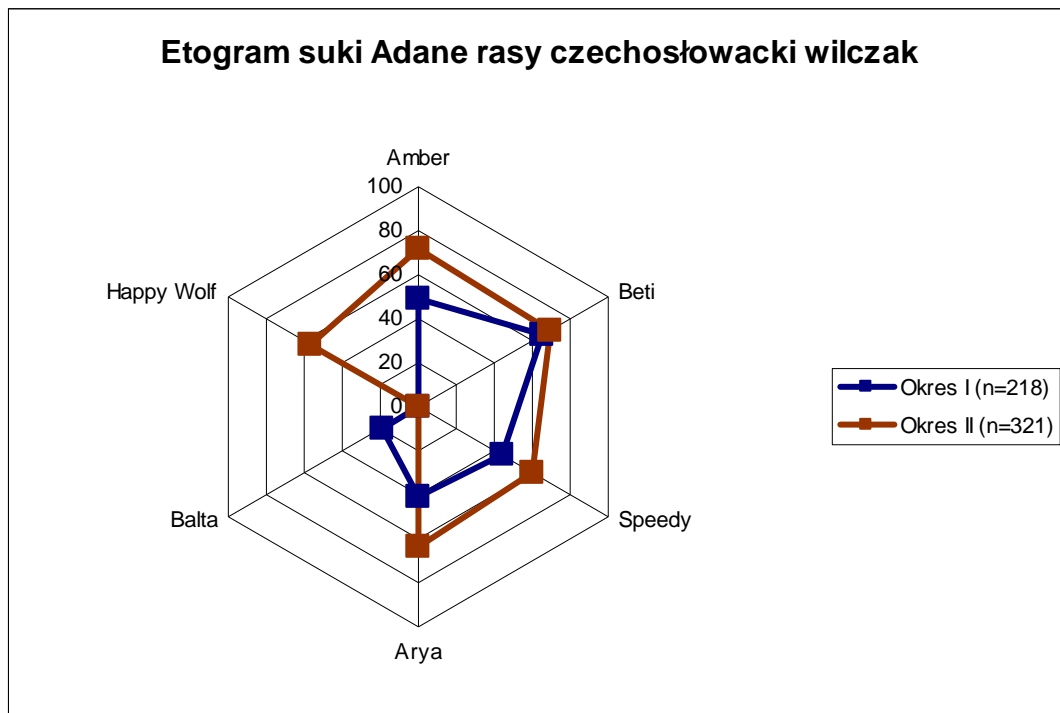
W I okresie badawczym, Amber najczęściej w relacje socjalne wchodził z Beti, w dalszej kolejności z Adane, Bałtą i Speedy. Najrzadziej w tym okresie dochodziło do kontaktów socjalnych z Aryą (Ryc.8).

W II okresie badawczym, najczęściej kontakty socjalne u Ambera obserwowano z Aryą, mniej z Happy Wolf i Beti, a najrzadziej ze Speedy i Adane (Ryc.8).

W II okresie badawczym, Amber zdecydowanie częściej wchodził w relacje socjalne z pozostałymi członkami grupy, niż miało to miejsce w okresie I (Ryc.8).

4.2 Etogram suki Adane

Etogram suki Adane rasy czechosłowacki wilczak obrazujący kierunki prezentowanych przez nią zachowań w I (n=218) i II (n=321) okresie badawczym:

(Ryc.9)

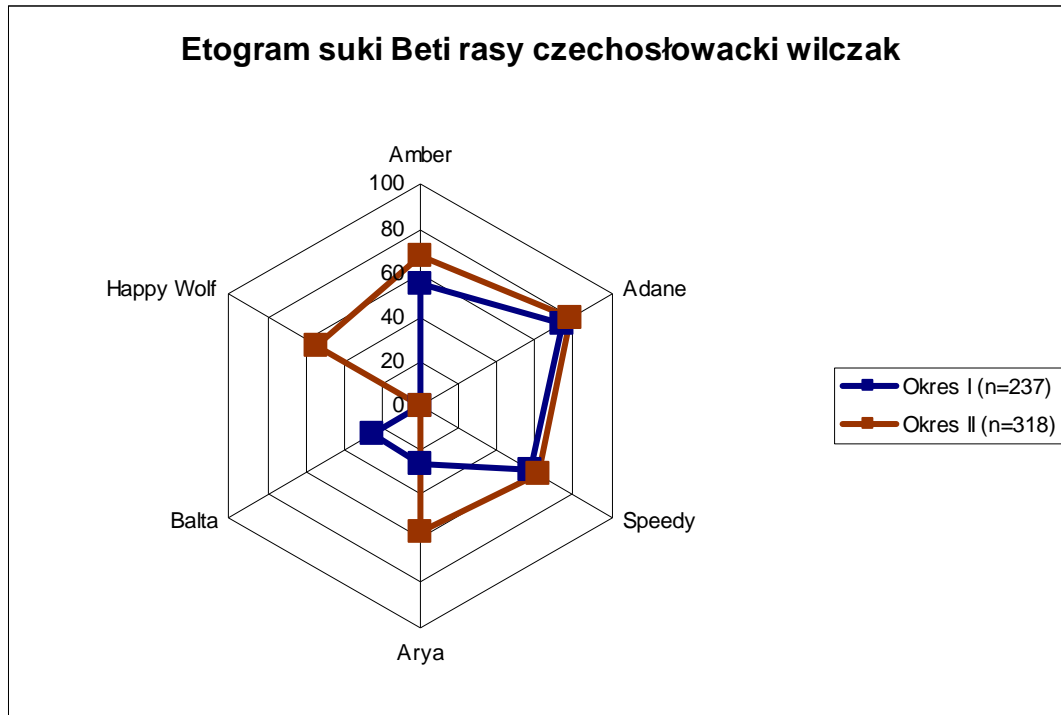
Adane w I okresie badawczym najczęściej wchodziła w relacje socjalne z Beti, rzadziej z Amberem, Speedy i Aryą. Adane w tym okresie najrzadziej kontaktowała się socjalnie z Baltą (Ryc.9).

W II okresie prowadzenia obserwacji, Adane najchętniej wchodziła w relacje socjalne z Amberem i Beti. Nieco rzadziej z Aryą i Speedy, a najrzadziej z Happy Wolf (Ryc.9).

Adane w II okresie prowadzenia obserwacji była bardziej aktywna socjalnie w porównaniu do okresu I (Ryc.9).

4.3 Etogram suki Beti

Etogram suki Beti rasy czeskosłowacki wilczak obrazujący kierunki prezentowanych przez nią zachowań w I (n=237) i II (n=318) okresie badawczym:

(Ryc.10)

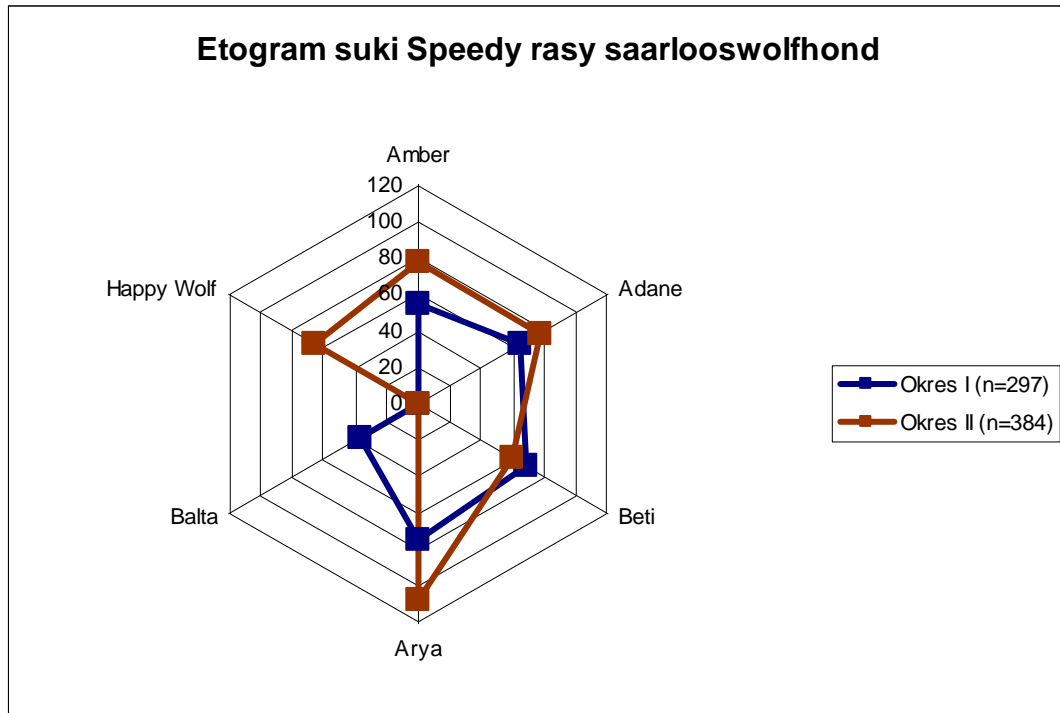
Beti w I okresie obserwacyjnym zdecydowanie najczęściej wchodziła w relacje socjalne z Adane. W dalszej kolejności ze Speedy i Amberem, a najrzadziej z Aryą i Bałtą (Ryc.10).

W II okresie badawczym, podobnie jak w okresie I, najczęściej Beti wchodziła w relacje socjalne z Adane (Ryc.10). Również analogicznie do okresu I, w okresie II w dalszej kolejności Beti kontaktowała się socjalnie z Amberem i Speedy, a najrzadziej dochodziło do relacji socjalnych pomiędzy nią, a Aryą i Happy Wolf (Ryc.10).

Beti w II okresie prowadzenia obserwacji była bardziej aktywna socjalnie, niż w okresie I (Ryc.10).

4.4 Etogram suki Speedy

Etogram suki Speedy rasy saarlooswolfhond obrazujący kierunki prezentowanych przez nią zachowań w I (n=297) i II (n=384) okresie badawczym:

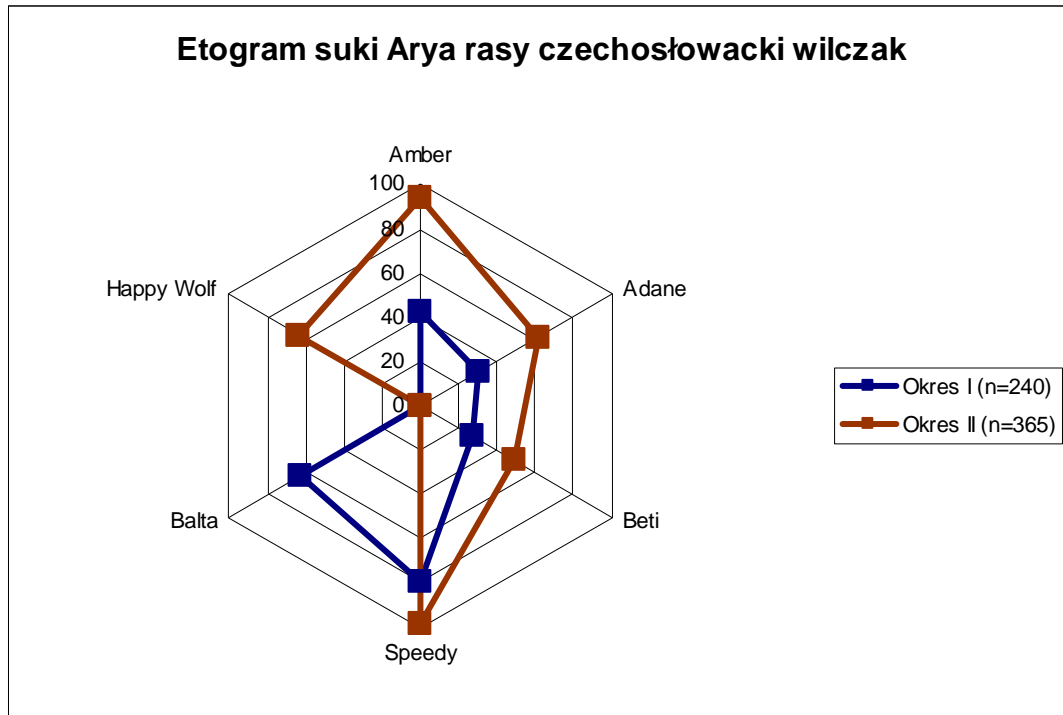
(Ryc.11)

W I okresie badawczym Speedy najczęściej wchodziła w relacje socjalne z Aryą, rzadziej z Beti i Adane. Najrzadziej dochodziło do kontaktów socjalnych z Amberem i Balta (Ryc.11).

W okresie II Speedy podobnie jak w okresie I najczęściej w relacje socjalne wchodziła z Aryą (Ryc.11). Rzadziej relacje socjalne obserwowano pomiędzy Speedy, a Amberem i Adane. W tym okresie Speedy najrzadziej wchodziła w relacje socjalne z Happy Wolf i Beti (Ryc.11). Speedy w II okresie prowadzenia obserwacji była osobnikiem bardziej aktywnym socjalnie niż w okresie I (Ryc.11).

4.5 Etogram suki Arya

Etogram suki Arya rasy czeskosłowacki wilczak obrazujący kierunki prezentowanych przez nią zachowań w I (n=240) i II (n=365) okresie badawczym:

(Ryc.12)

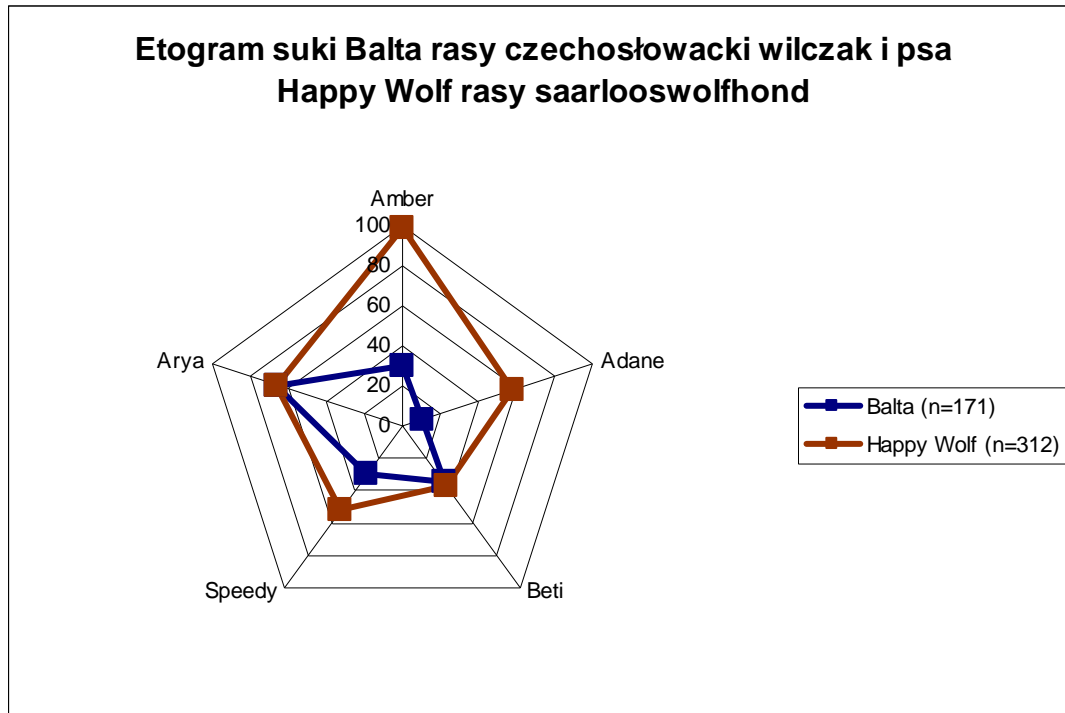
W I okresie prowadzenia obserwacji Arya zdecydowanie najczęściej w relacje socjalne wchodziła ze Speedy, nieco rzadziej z Baltą (Ryc.12). Najrzadziej dochodziło do kontaktów socjalnych pomiędzy Aryą i Amberem, Adane i Beti (Ryc.12).

W II okresie obserwacyjnym Arya najczęściej wchodziła w relacje socjalne ze Speedy i Amberem (Ryc.12). Rzadziej obserwowano kontakty socjalne pomiędzy Aryą, a Happy Wolf i Adane, a najrzadziej pomiędzy Aryą i Beti (Ryc.12).

Arya w II okresie badań była bardziej aktywna socjalnie niż w okresie I (Ryc.12).

4.6 Etogram suki Balta i psa Happy Wolf

Etogram suki Balta rasy czeskosłowacki wilczak i psa Happy Wolf rasy saarlooswolfhond obrazujący kierunki prezentowanych przez nie zachowań w I i II okresie badawczym:

(Ryc.13)

Balta zdecydowanie najczęściej wchodziła w relacje socjalne z Aryą (Ryc.13). Rzadziej relacje socjalne obserwowano pomiędzy nią, a Beti, Speedy i Amberem. Zdecydowanie najrzadziej obserwowano relacje socjalne pomiędzy Balta, a Adane (Ryc.13). Happy Wolf zdecydowanie najczęściej wchodził w kontakty socjalne z Amberem (Ryc.13). Rzadziej można było obserwować relacje socjalne pomiędzy nim, a Aryą, Adane, czy Speedy (Ryc.13). Najrzadziej w kontakty socjalne Happy Wolf wchodził z Beti (Ryc.13).

Pomiędzy pierwszym, a drugim okresem obserwacyjnym istnieją różnice w etogramach dla poszczególnych psów. Różnice te są istotne statystycznie dla Ambera ($\alpha=0.05$, $p=0,01$), Adane ($\alpha=0.05$, $p=0.02$), oraz Balty i Happy Wolf ($\alpha=0.05$, $p=0.03$). Dla Arya $p=0.05$, a dla pozostałych psów, różnice te nieznacznie wykraczają poza poziom istotności i wynoszą dla Speedy 0.06, a dla Beti $p=0.08$, jednakże odchylenie od poziomu $\alpha=0.05$ jest tak niewielkie, że można uznać wyniki za istotne statystycznie dla całej grupy badawczej.

5. Dyskusja

W czasie prowadzenia badań zaobserwowano większość zachowań socjalnych typowych dla psów. W ogóle nie zaobserwowano żerowania, co wynika z prowadzenia obserwacji poza godzinami zwyczajowego karmienia, oraz zachowań seksualnych, co jest efektem braku swobodnego kojarzenia się psów w prowadzonej hodowli. Nie obserwowano również unikania, co może wynikać z charakteru badanych ras psów, które chętnie wchodzą ze sobą w relacje socjalne.

W badanej grupie nie zawsze da się wyróżnić liniową hierarchię dominacji, co potwierdza, że błędem jest przenoszenie układów hierarchicznych występujących w watach wilków na układy socjalne tworzone przez psy i jest zgodne z aktualnie przyjmowanymi założeniami większości autorów badających hierarchię dominacji (por. Coppinger, 2001; Bradshaw i inni, 2009; Lindsay, 2000; Packard, 2003). Zdaniem Coppinger psy w ogóle nie tworzą grup socjalnych, w których istnieje hierarchia dominacji (por. Coppinger, 2001), jednakże prowadzone przeze mnie obserwacje stoją w opozycji do tej teorii i zdają się jej przeczyć.

W sytuacjach, które często się powtarzają i są powszechne w życiu członków grupy psów, hierarchia wydaje się być zrytualizowana i stabilna, jest dobrze widoczna w formie kontaktu jaką jest zabawa socjalna, w szczególności w różnicach odnośnie sposobu w jakim zabawa ta jest prowadzona przez poszczególnych członków grupy, oraz w zrytualizowanych sytuacjach codziennych, które w życiu grupy powtarzają się z dużą częstością. Hierarchia ta rzadko sprowadza się do przemocy fizycznej i można przypuszczać, że polega raczej na wzajemnym uznawaniu, co przeczy zdaniu Coppinger (por. Coppinger, 2001) i Lindsay (por. Lindsay, 2000), jakoby istnienie hierarchii dominacji wśród psów musiało sprowadzać się przede wszystkim do fizycznego demonstrowania siły przez osobniki dominujące. Dobrym przykładem obrazującym wzajemne uznawanie, który obserwowałem często podczas prowadzenia badań mogą być sytuacje, w których pies na co dzień dominujący – Amber, chcąc przejąć zabawkę od bawiącej się nią suki na co dzień uległej, jak np. Arya, bądź Speedy, podchodził do niej pewnym krokiem, po czym kładł jedną z łap na zabawce. Suka, która na co dzień była osobnikiem podporządkowanym od razu zaprzestała zabawy oddając przedmiot Amberowi. Całe zdarzenie, mimo iż pozornie powinno doprowadzić do konfliktu o zabawkę, którą bawić chciały się zarówno Amber, jak i któraś z suk odbyła się bez jakiegokolwiek przemocy fizycznej ze strony osobnika dominującego.

Podczas prowadzenia badań zaobserwowano, że hierarchia dominacji może zmieniać swoją formę przy okazji pojawienia się zasobów o szczególnej wartości, zasobów którymi zainteresowani są tylko niektórzy członkowie grupy, co jest zgodne z poglądami wyrażanymi przez Bradshaw (por. Bradshaw i inni, 2009).

Dobrze widoczne było to w chwili zabawy znalezionym patykiem na spacerach. Znalezionym patykiem bawić się mógł wyłącznie Amber, a w chwili gdy inny patyk znajdowała któraś z suk, był on jej zabierany przez Ambera. Jednakże w chwili, gdy Amber nie był zainteresowany zabawą patykiem, a był zajęty podczas spaceru czymś innym, tym samym patykiem mogła bawić się dowolna inna, zainteresowana nim suka.

Wynika z tego, że hierarchia dominacji wykazuje dynamizm (nie zawsze jest sztywno i nieodwracalnie ustalonym związkiem o liniowej strukturze), oraz zależy od kontekstu w jakim dochodzi do socjalnych interakcji dwóch, bądź większej liczby osobników zainteresowanych konkretnym zasobem. Spośród wszystkich sytuacji, w których obserwować można interakcje socjalne o dominacyjnym charakterze, zaobserwowano, że relatywnie najbardziej stabilne i oparte na zazwyczaj takich samych mechanizmach postępowania członków grupy są sytuacje konfliktowe, oraz ich rozwiązywanie. Podczas prowadzenia badań zaobserwowano, że w sytuacjach, w których dochodzi do otwartego konfliktu pomiędzy dwoma, bądź wieloma członkami grupy, konflikt ten rozstrzygany jest stosunkowo szybko przez dominanta poprzez wkroczenie pomiędzy strony konfliktu, nierzadko również okazanie im sygnału agonistycznego, w następstwie czego, osobniki uległe okazują wobec dominanta szereg zachowań submisyjnych. Podczas prowadzenia obserwacji, często powtarzała się sytuacja, w której Amber gwałtownie wkraczał pomiędzy sprzeczące się np. o zabawkę suki, a po rozdzieleniu ich w ten sposób często dodatkowo sygnalizował im swoją postawę poprzez chwycenie zarówno jednej, jak i drugiej strony konfliktu za pysk, bądź przyciśnięcie do ziemi. Rozdzielone w ten sposób suki zawsze prezentowały szereg zachowań podporządkowanych, takich jak przewrócenie się na plecy i ukazanie brzucha, pisk, a następnie lizanie Ambera po pysku.

Ten prosty mechanizm wynika z hierarchii dominacji i prowadzi do hamowania zachowań agonistycznych osobników podporządkowanych, co zapewnia brak agresji pomiędzy członkami grupy socjalnej. Jak zasugerował Drews, hierarchia dominacji przynosi zatem, przynajmniej w sytuacjach konfliktowych, wymierne korzyści dla wszystkich członków grupy (por. Drews, 1993), a prowadzone przeze mnie badania zdają się potwierdzać tą opinię.

Wyniki przeprowadzonych badań pokazują również różnice w etogramach pomiędzy okresem I i II, a więc różnice w kierunkach prezentowanych zachowań w okresie, w którym w grupie była Balta, w odniesieniu do okresu, w którym w grupie był Happy Wolf. Zważając na to, że badania były prowadzone w równym wymiarze czasu dla okresu I i II, a wykryte różnice są istotne statystycznie, można uznać, że istnieją różnicę w przyjmowaniu do grupy szczeniąt w zależności od ich płci. Opierając się na porównaniu etogramów Balty i Happy Wolf (por. ryc.13) można dojść do wniosku, że szczenięta – suki, przynajmniej w pierwszych miesiącach życia częściej wchodzi w interakcje socjalne z członkami grupy pozostającymi niżej w hierarchii. Szczenięta – psy natomiast dużo częściej kontaktują się socjalnie z osobnikiem dominującym, są również zdecydowanie bardziej aktywnie socjalne niż młode suki. Być może taki mechanizm włączania nowych członków do grupy ma za zadanie zapobieganie przyszłym konfliktom, gdyż szczenięta płci męskiej od początku ustawiane jest w hierarchii przez dominującego samca, co prawdopodobnie jest sposobem na uniknięcie siłowych sporów o dominującą pozycję w przyszłości. Nie bez znaczenia może pozostawać fakt, iż Balta, której rodzicami są Amber i Beti od narodziny była członkiem grupy, a Happy Wolf został wprowadzony do grupy w wieku 7 tygodni.

Sporo kontrowersji budzi kwestia dominacji międzygatunkowej na linii pies-człowiek. O ile w przypadku grup psów nie ma wątpliwości, iż tworzy się pomiędzy nimi hierarchia dominacji, o tyle w przypadku dominacji międzygatunkowej brak jest badań jednoznacznie potwierdzających, lub zaprzeczających jej tworzeniu. Trudno zaprzeczyć twierdzeniu, iż pomiędzy psem, a człowiekiem wytwarzają się specyficzne więzi. Człowiek żyjąc ze swoimi psami niewątpliwie wchodzi z nimi w socjalne interakcje, a to może powodować i prawdopodobnie powoduje wytworzenie się swoistej hierarchii dominacji, która to dominacja jest jednak odmienna od tej, jaką tworzą psy między sobą. Dominacja międzygatunkowa, która istnieje pomiędzy psem, bądź grupą psów, a właścicielem wynika z kontroli zasobów przez człowieka, oraz faktu iż pies jest niejako uzależniony od człowieka, który zapewnia mu pożywienie, opiekę weterynaryjną, etc. Relacje socjalne na liniach człowiek-pies są silnie związane z kontekstem danej sytuacji, w której dochodzi do socjalnych interakcji pomiędzy właścicielem, a psem, stąd trudno stworzyć jednolity model kompleksowo opisujący międzygatunkową dominację w przypadku domowych psów.

Z dużym prawdopodobieństwem można przypuszczać, że człowiek faworyzując poszczególne psy w grupie, może wpływać na formowanie się hierarchii pomiędzy nimi, co niekiedy może prowadzić do jej zaburzenia i konfliktów pomiędzy psami. Przykładem potwierdzającym tą tezę może być zabranie przeze mnie zabawki Adane i przekazanie jej Happy Wolf, na które

Adane błyskawicznie zareagowała silnym przyduszeniem Happy Wolf do ziemi i odebraniem zabawki. Tego typu reakcja Adane prawdopodobnie nie wystąpiłaby, gdyby zabawka nie została jej odebrana. W tym wypadku Adane została niejako zmuszona do umocnienia swojej pozycji nad Happy Wolf i silnego jej zaznaczenia, czego nie musiałaby robić, gdyby nie ingerencja człowieka.

Trudno jednoznacznie określić na ile hierarchia dominacji może być wykorzystana w szkoleniu psów. O ile przy terapiach niechcianych zachowań, bądź przy złożonych problemach behawioralnych jak choćby agresja terytorialna, czy agresja w stosunku do innych psów, umiejętnie wykorzystana hierarchia dominacji, wkomponowana w terapię behawioralną i połączona ze stosownym treningiem przynosi wymierne efekty, o tyle wydaje się, że w szkoleniu z zakresu podstawowego posłuszeństwa nie znajduje większego zastosowania.

Hierarchia dominacji często jest utożsamiana z funkcjonującą jeszcze wśród niektórych szkoleniowców psów teorią dominacji, która to teoria oparta na szczątkowej wiedzy jej autorów dotyczącej funkcjonowania psych układów hierarchicznych, opierająca się w dużej mierze na badaniach dotyczących wilków miała być „złotym środkiem” wykorzystywanym na szeroką skalę przy pracy z psami. O ile bezkrytyczne przyjmowanie teorii dominacji może okazać się zbyt pochopne, gdyż dopiero dziś weryfikowane są przy użyciu naukowych metod badawczych jej fundamentalne założenia (w tym formowanie się i funkcjonowanie dominacji międzygatunkowej), o tyle jej utożsamianie z hierarchią dominacji jest poważnym naruszeniem tak często popełnianym przez tzw. pozytywnych szkoleniowców psów. Wynika to zapewne z braku stosownej, merytorycznej wiedzy z zakresu socjologii i etologii, stąd należy jednoznacznie podkreślić, że hierarchia dominacji to rodzaj relacji jaka wywiązuje się pomiędzy dwoma psami, bądź grupą psów; pewien wzór zachowań o charakterze agonistycznym, w których zysk jednego osobnika (dominanta) jest preferowany na rzecz mniejszego zysku osobnika drugiego (osobnika uległego).

6. Konkluzje

Przeprowadzone obserwacje potwierdzają, że błędem jest utożsamianie hierarchii dominacji występującej w wilczych watahach i grupach psów.

W sytuacjach powszechnych i często powtarzających się, hierarchia dominacji wydaje się być stabilna.

Wyniki badań wskazują dynamizm psiej hierarchii dominacji, a co za tym idzie jej skłonność do zmian formy, w zależności od kontekstu danej sytuacji, ze specjalnym uwzględnieniem kontaktu z zasobami szczególnych, którymi zainteresowani są niekiedy tylko niektórzy członkowie grupy.

Hierarchia dominacji występująca w grupach psów nie polega na przemocy fizycznej, a raczej opiera się na wzajemnym uznaniu.

Psy odnoszą wymierne korzyści z funkcjonowania hierarchii dominacji, głównie w sytuacjach konfliktowych, które w błyskawiczny sposób są rozstrzygane przez osobnika dominującego.

Istnieją istotne różnice w przyjmowaniu do grupy szceniąt w zależności od ich płci. Suki w początkowych etapach życia wchodzi w socjalne interakcje głównie z członkami grupy będącymi niżej w hierarchii. Psy zdecydowanie częściej kontaktują się socjalnie z osobnikami dominującymi, są również aktywniejsze socjalnie.

Nie można ani jednoznacznie potwierdzić, ani jednoznacznie wykluczyć istnienia dominacji międzygatunkowej pomiędzy psem, a człowiekiem.

Bibliografia

1. Allaby, M., 1999. Canidae. w: A Dictionary of Zoology. [on-line]., [dostęp 11 czerwca 2010]
2. Bernstein, I.S., 1981. Dominance: the baby and the bathwater. *Behav. Brain Sci.* 4, 419-457.
3. Coppinger, R., 2001. *Dogs: A startling new understanding of canine origin, behavior and evolution.* Scribner, New York.
4. Diederich, C., Giffroy, J.-M., 2006. Behavioural testing in dogs: a review of methodology in search for standardisation. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 97, 51-72.
5. Drews, C., 1993. The concept and definition of dominance in animal behaviour. *Behaviour.* 125, 283-313.
6. Feddersen-Petersen, D.U., 2007. Social behaviour of dogs and related canids. In: Jensen, P. (Ed.), *The Behavioural Biology of Dogs.* CAB International, Wallingford, UK, pp. 105-119.
7. Gammell, M.P., De Vries, H., Jennings, D.J., Carlin, C.M., Hayden, T.J., 2003. David's score: a more appropriate dominance ranking method than Clutton-Brock, et al.'s index. *Anim. Behav.* 66, 601-605.
8. IUCN 2010. IUCN Red List of Threatened Species. Version 2010.1., [on-line]., [dostęp 11 czerwca 2010]
9. Langbein, J., Puppe, B., 2004. Analysing dominance relationships by sociometric methods a plea for a more standardised and precise approach in farm animals. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 87, 293-315.

10. Lindsay, S.R., 2000. Handbook of Applied Dog Behavior and Training, Volume 1, Adaptation and Learning. Iowa State University Press, Ames, Iowa, p. 12.
11. Lindsay, S.R., 2005. Handbook of Applied Dog Behavior and Training, Volume 3, Procedures and Protocols. Iowa State University Press, Ames, Iowa, pp. 532–534.
12. Lockwood, R., 1979. Dominance in wolves: useful construct or bad habit? In: Klinghammer, E. (Ed.), *The Behavior and Ecology of Wolves*. Garland STPM Press, NY, pp. 225-244.
13. Mech, L.D., Boitani, L., 2003. Wolf social ecology. In: Mech, L.D., Boitani, L. (Eds.), *Wolves: Behavior, Ecology and Conservation*. University of Chicago Press, Chicago, IL, pp. 1-34.
14. Mertens, P.A., 2004. The concept of dominance and the treatment of aggression in multidog homes: a comment on van Kerkhove's commentary. *J. Appl. Anim. Welf. Sci.* 7, 287-291.
15. Packard, J.M., 2003. Wolf behavior: reproductive, social and intelligent. In: Mech, L.D., Boitani, L. (Eds.), *Wolves: Behavior, Ecology and Conservation*. University of Chicago Press, Chicago, IL, pp. 35-65.
16. Pal, S.K., Ghosh, B., Roy, S., 1998. Agonistic behaviour of free-ranging dogs (*Canis familiaris*) in relation to season, sex and age. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 59, 331-348.
17. Pal, S.K., Ghosh, B., Roy, S., 1999. Inter- and intra-sexual behaviour of free-ranging dogs (*Canis familiaris*). *Appl. Anim. Behav. Sci.* 62, 267-278.
18. Pal, S.K., 2003. Urine marking by free-ranging dogs (*Canis familiaris*) in relation to sex, season, place and posture. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 80, 45-59.
19. Pal, S.K., 2005. Parental care in free-ranging dogs. *Canis familiaris*. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 90, 31-47.

20. Rooney, N.J., Bradshaw, J.W.S., 2006. Social cognition in the domestic dog: behaviour of spectators toward participants in interspecific games. *Anim. Behav.* 72, 343-352.
21. Sapolsky, R.M., 2005. The influence of social hierarchy on primate health. *Science.* 308, 648-652.
22. Schotte', C.S., Ginsberg, B., 1987. Development of social organisation and mating in a captive wolf pack. In: Frank, H. (Ed.), *Man and Wolf: Advances, Issues and Problems in Captive Wolf Research*. Dr. W. Junk Publishers, Dordrecht, The Netherlands, pp. 349-374.
23. Sherman, C.K., Reisner, I.R., Taliaferro, L.A., Houpt, K.A., 1996. Characteristics, treatment, and outcome of 99 cases of aggression between dogs. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 47, 91-108.
24. van Kerkhove, W., 2004. A fresh look at the wolf-pack theory of companion-animal dog social behavior. *J. Appl. Anim. Welf. Sci.* 7, 279-285.
25. Wilson, D. E., Reeder D. M., 1993. *Canidae*. w: *Mammal Species of the World, A Taxonomic and Geographic Reference (Wyd.3.)* [on-line]., Johns Hopkins University Press. [dostęp 11 czerwca 2010]